

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ**

**ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ**

**Հետազոտության թեման՝ Պրոբլեմային ուսուցման մեթոդաբանությունը և
կիրառումը**

առարկայի դասավանդման գործընթացում

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Կարապետյան Գոհար

**Ուսումնական հաստատություն՝ Աբովյանի Վ. Համբարձումյանի անվան N10
հիմնական դպրոց**

Երևան 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն	3
ԳԼՈՒԽ 1 .Պրոբլեմային ուսուցումը՝ որպես ուսուցման գործընթացի կազմակերպման դիդակտիկական նոր համակարգ.....	6
Պրոբլեմային ուսուցման տեխնոլոգիա	7
Պրոբլեմային իրավիճակներ	9
Պրոբլեմային ուսուցման հիմնական հասկացությունները	11
Պրոբլեմային ուսուցման հատուկ գծեր.....	11
Պրոբլեմային ուսուցման ֆունկցիաները	12
Պրոբլեմային ուսուցման մակարդակները	12
ԳԼՈՒԽ 2 . Պրոբլեմային դասերի պլանավորումը	14
«Ես և շրջակա աշխարհը» դասընթաց.....	15
Եզրակացություն.....	17
Գրականության ցանկ.....	18

Ներածություն

Աշխարհը փոխվում է արագընթաց տեմպերով և անկանխատեսելիորեն: Տեղեկատվությունն ու գիտելիքները ձևավորում են մեր աշխարհայացքը: Այն, ինչ մի ժամանակ թվում էր հավերժական ու անփոփոխ, այսօր միայն հարաբերական է կամ նույնիսկ ամբողջությամբ՝ սխալ:

Այսօրվա հասարակությանն անհրաժեշտ են բանիմաց, բազմակողմանի զարգացած, ստեղծագործական մտածելակերպով, բարեկիրթ, նախաձեռնող մարդիկ, ովքեր կարող են ինքնուրույն պատասխանատու լուծումներ ընդունել և կանխատեսել դրանց հետևանքները, ընդունակ են համագործակցության, առանձնանում են ակտիվ գործունեությամբ և հիմնախնդրի լուծման կառուցողական մոտեցմամբ: Իսկ ինչպե՞ս ապահովել նպատակների իրագործման երաշխիքները, ինչպե՞ս հասնել ուսուցման կանխորոշված արդյունքների, ինչպե՞ս բարձրացնել ուսումնական գործընթացի արդյունավետությունն ու արտադրողականությունը: Ուսուցման ավանդական մեթոդները այս խնդիրները լուծելու համար այնքան էլ արդյունավետ չեն, անհրաժեշտ են նոր մոտեցումներ: Ժամանակակից ուսուցման ձևերի և մեթոդների կիրառությունը, մասնավորապես պրոբլեմային ուսուցման տեխնոլոգիան, հնարավորություն են տալիս, որպեսզի դասի ընթացքում աշակերտները ձգտեն նոր գիտելիքներ ձեռք բերել, կարողանան մտածել, փնտրել ու ապացուցել, այսինքն՝ ունենան ձևավորված պահանջմունքներ, գիտելիքներ, կարողություններ, արժեքներ և դիրքորոշում: Նշված նկատառումները ընկած են հետազոտության արդիականության հիմնավորման հիմքում:

Հետազոտության նպատակն է, թե ինչպես պրոբլեմային ուսուցման միջոցով սովորողների մոտ ձևավորել և զարգացնել վերլուծական, տրամաբանական, ստեղծագործական մտածողությանը: Կյանքի որակի բարձրացումը պահանջում է ոչ այնքան կատարել հրահանգներ, այլ լուծել հիմնախնդիրները ինքնուրույն: Պահանջվում է մարդ, որը առավել լիարժեք ընդունի իրեն և սեփական զգացմունքները, լինի ավելի ինքնավստահ և ինքնավար, կարողանա իր առջև դնել իրական նպատակներ, ընդունել ու հասկանալ այլ մարդկաց: Այստեղից էլ՝ ուսուցչի գլխավոր խնդիրն է աշակերտին ընդունել այնպես, ինչպիսին նա կա, դրական վերաբերվել նրան, հասկանալ նրա զգացմունքները և այս հենքի վրա ստեղծել այն մթնոլորտը, որը կօգնի աշակերտին գիտակցել գիտելիքի կարևորությունը: Այսինքն

առաջին պրոբլեմը այն է, որ փոփոխվել է դպրոցի նկատմամբ սոցիալական պատվերը. իմացող մարդուց անցում է կատարվել կատարել կարողացող մարդու:

Առարկայի նկատմամբ հետքերթրության նվազումը, ինֆորմացիայի առատությունը, որում ներկայումս գտնվում է աշակերտը, նրա մեջ բուլորովին էլ չի դաստիարակում գիտելիքները ընդարձակելու կամ խորացնելու պահանջմունք: Պետք է՝ կլսեմ հեռուստացույցով, կնայեմ համակարգչով, կպատմի ուսուցիչը և աշակերտը գտնվում է պասիվ ունկնդրի դերում: Ժամանակակից կրթական համակարգը ուսուցչին տալիս է լայն հնարավորություն ընտրելու «սեփականը», սովորական դարձած երևույթներին նայել նորովի, և աշակերտների մոտ ձևավորել ինֆորմացիայի աղբյուրներից օգտվելու կուլտուրան:

Արդեն նկատելի են առաջին փոփոխությունները : Գրեթե ամբողջությամբ անցում է կատարվել ուսուցման և դաստիարակության մարդասիրական եղանակներին: Ավտորիտար ավանդական ուսուցումն իր տեղը զիջել կամ աստիճանաբար զիջում է համագործակցային և փոխներգործուն ուսուցմանը, ֆրոնտալ մոտեցումը փոխարինվել է աշխատանքի անհատական եղանակներով: ԵՎ այդուհանդերձ որոշակի հակասություն գոյություն ունի դրանց միջև, իսկ առանձին դեպքերում նշանակալի չափերի է հասնում : Որի՞ն տալ նախապատվությունը՝ բացատրական – ցուցադրական մեթոդների՞ն , երբ ուսուցիչը հանգամանորեն բացատրում է դասը, պատկերավոր կերպով ցույց տալիս դրա կիրառման օրինակները, ապա կրկնում տարբեր ձևակերպումներով , որպեսզի աշակերտները ոյուրությամբ ընկալեն նյութը, թե՞ կառուցողական մեթոդներին , երբ աշակերտները իրենք են քայլ առ քայլ կառուցում իրենց գիտելիքը՝ սխալվելով ու փորձարկելով , համատեղ քննարկելով ու եզրահանգումներ կատարելով: Իսկ ինչպես համատեղել ուսումնառության տարբերակման ու բովանդակության և տեխնոլոգիաների միասնականության սկզբունքները: Այստեղ է , որ օգնության են գալիս մանկավարժական նորագույն տեխնալոգիաները:

Տարրական դպրոցում ժամանակակից մանկավարժական տեխնալոգիաների կիրառումը կարևոր պայման է ուսուցման գործընթացի արդյունավետության բարձրացման, անձնակենտրոնության ապահովման համար: Այս աշխատանքում ներկայացրել և ուսումնասիրել են պրոբլեմային ուսուցումը որպես գործընթացի կազմակերպման դիդակտիկական նոր համակարգ:

Երեխային պետք է սովորեցնել հասարակության մեջ ներդաշնակ ապրել:

Այդ նպատակով հարկավոր է նրանց մեջ ձևավորել որոշակի հոգեբանական որակներ՝ ուշադրություն, կամք, զգացմունքներ և շփվելու հմտություններ: Երեխան դեռևս քիչ բան է իմանում շրջապատող իրականության և աշխարհի մասին:

Սակայն նա ձգտում է ամեն ինչ իմանալ: Նրան՝ այդ սիրելի «եկվորին», հարկավոր է սովորեցնել ապրելու իր նմանների միջավայրում և ոչ միայն ֆիզիկապես գոյատևել, այլև լավ ու հարմար զգալ մարդկանց մեջ, զարգանալ ու կատարելագործվել: Իսկ դրա համար հարկավոր է հասկանալ՝ ինչպես են մարդիկ հարաբերվում միմյանց հետ, ինչն են գնահատում, ինչն են ժխտում, ինչն են գովաբանում, ինչը չեն ընդունում կամ մերժում կտրականապես: Եվ այդ գիտակցության ձևավորման բարդ գործընթացում ինքը՝ երեխան, անձ է դառնում իր աշխարհայացքով, ուրիշների արարքների հիման վրա բարու և չարի իր հասկացողությամբ՝ սեփական վարքագծի և արտաքին գործոններին հակազդումների միջոցով:

Այդ գիտելիքները ձևավորվում են ըստ հասարակական փոխհարաբերությունների և նրա կողմից ընդունված չափանիշների: Կարեկցանք զգալու, ուրիշի ուրախությամբ ապրելու ընդունակություն, մարդկանց հետ ներդաշնակ հարաբերվելու գործողություններ, սեփական դրական հատկանիշների ու որակների զարգացում: Այս ամենը համատեղվում են բարոյականություն հասկացության մեջ:

Դեռևս սկսած առաջին դասարանից՝ երեխաների մոտ պետք է զարգացնել տրամաբանական մտածողությունը: Պետք է ստեղծենք կամ առաջարկենք տարբեր պրոբլեմային իրավիճակներ և թողնել, որ երեխան ինքը կողմնորոշվի այդ իրավիճակում և գտնի լուծումներ:

ԳԼՈՒԽ 1 .Պրոբլեմային ուսուցումը՝ որպես ուսուցման գործընթացի կազմակերպման դիդակտիկական նոր համակարգ

20-րդ դարի կեսերին մանկավարժ գիտնականները և հոգեբանները հայտնագործեցին ուսուցման գործընթացի կազմակերպման դիդակտիկական նոր համակարգեր, որոնք ընձեռեցին ուսուցման գործընթացն ակտիվացնելու, նրա արդյունավետությունը բարձրացնելու, սովորողների ինքնուրույնությունն ու ստեղծագործական ընդունակությունները զարգացնելու հնարավորություն:

Այդ նոր համակարգերի շարքին է դասվում պրոբլեմային ուսուցումը: Պրոբլեմային է կոչվում այն ուսուցումը, որի ընթացքում աշակերտները, ուսուցչի ղեկավարությամբ, իրենց ունեցած գիտելիքների հիման վրա լուծում են պրոբլեմային խնդիրներ, հաղթահարում պրոբլեմային իրավիճակներ, որոնում գործողության նոր եղանակներ, կարգավորում ու կողմնորոշում իրենց գործունեությունը, գործադրում պրոբլեմային շարադրանքի, մասնակի որոնողական կամ էվրիստիկական, հետազոտական մեթոդներ, ինքնուրույնաբար ձևակերպում իրենց մտահանգումներն ու եզրահանգումները, հասնում վերջնական նպատակի:

Պրոբլեմային ուսուցման գերագույն նպատակը սովորողների տրամաբանական մտածողության և ստեղծագործական գործունեության զարգացումն է, որը կարելի է իրականացնել պրոբլեմային խնդիրներ լուծելու, պրոբլեմային իրավիճակներ հաղթահարելու միջոցով: Ուստի իզուր չեն հոգեբաններն ասում՝ պրոբլեմի օրինաչափությունները նաև մտածողության զարգացման օրինաչափություններ են և հակառակը:

Ուսուցման այս ձևն ունի մի շարք առավելություններ.

- ✓ Չարգացնում է սովորողների տրամաբանական, դիալեկտիկական մտածողությունը,
- ✓ Ուսումնական նյութը դարձնում է ապացուցելի և այլևս ոչ մի կասկած չի հարուցում,
- ✓ Ուսուցման գործընթացը դարձնում է հուզական,
- ✓ Ընձեռում է միջառարկայական, միջգիտական կապերից օգտվելու հնարավորություն,
- ✓ Ձեռք բերված գիտելիքները երկար ժամանակ մտապահվում են,
- ✓ Ինտենսիվացնում է ուսուցումը և արագացնում նրա տեմպը, ինչպես նաև մեծացնում է աշակերտների ինքնագործունեության շրջանակը, լայնացնում

Նրանց որոնողական Կետագոտական աշխատանքներ կատարելու ոլորտը, ծանոթացնում գիտական մեթոդներին:

Պրոբլեմային ուսուցման տեխնոլոգիա

<<Մտածողության սկիզբը պրոբլեմային իրավիճակի ծագումն է>>

Ս.Լ.Ռուբինշտեյն

20-րդ դարի 50-ական թվականներին պրոբլեմային ուսուցման տեխնոլոգիան քննարկել են Մ.Ա.Դանիլովը, Վ.Պ.Եսիպովը: Դիտարկելով այն փաստը, որ պրոբլեմային ուսուցումը ակտիվացնում է ուսուցման գործընթացը՝ նրանք առաջադրել են պրոբլեմային ուսուցման կազմակերպման մի քանի դրույթներ.

- Կարևոր է կարծիքների, տեսանկյունների ընդհանրացումը, քննարկումը, քան պատրաստի հասկացությունների, սահմանումների հաղորդումը
- Սովորողներին ծանոթացնել գիտության մեթոդական համակարգին
- Ստեղծագործական առաջադրանքների միջոցով զարգացնել ինքնուրույն մտքեր, եզրահանգումներ արտահայտելու կարողություն:

Պրոբլեմային ուսուցման տեխնոլոգիայի նպատակն ուսումնական պարապմունքների այնիպիսի կազմակերպումն է, երբ ստեղծված պրոբլեմային իրավիճակի արդյունքում խթանվում է աշակերտների ինքնուրույն ակտիվ գործունեությունը՝ ծագած խնդիրների լուծման ուղղությամբ: Արդյունքում տեղի է ունենում գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների տիրապետում և մտածական ընդունակությունների զարգացում:

Պրոբլեմային ուսուցման տեխնոլոգիան ուսուցման գործընթացում աշակերտների զարգացման ինքնատիպ համակարգ է, որի հիմքում դրված է ուսումնական խնդիրների հաճախակի և նպատակային առաջադրումը դասավանդման գործընթացում և աշակերտների ակտիվ ներգրավումն այդ խնդիրների լուծման աշխատանքներին: Այս տեխնոլոգիայի արդյունավետ կիրառման նպատակով դասապրոցեսում օգտագործվում են մատուցվող նյութի խնդրահարույց շարադրման և որոնողական էվրիստիկ գրույցի մեթոդը: Խնդրահարույց դասը կրում է հետազոտական բնույթ: Այսպիսի դասը հնարավորություն է ընձեռնում աշակերտներին ներգրավելու ակտիվ իմացական գործընթացում: Այստեղ փոփոխվում է նաև ուսուցչի դերը: Նա դառնում է օգնական, խորհրդատու, դիտորդ, տեղեկատվության աղբյուր, կանոնակարգող:

Նպատակային կողմնորոշիչներն են՝

- ուսուցչի կողմից պրոբլեմային իրավիճակների ստեղծումը,
- աշակերտների ակտիվ իմացական գործունեության խթանումը,
- սովորողների ինքնուրույնության զարգացումը,
- սովորողների ստեղծագործական մտածողության ակտիվացումը,
- նրանց մտածողական ընդունակությունների ձևավորումը,
- ուսումնական խնդիրների լուծումը

Պրոբլեմային իրավիճակներ

Պրոբլեմային է կոչվում այն ուսուցումը, որի ընթացքում աշակերտները, ուսուցչի ղեկավարությամբ, իրենց ունեցած գիտելիքների հիման վրա լուծում են պրոբլեմային խնդիրներ, հաղթահարում պրոբլեմային իրավիճակներ, որոնում գործողության նոր եղանակներ, կարգավորում ու կողմնորոշում իրենց գործունեությունը, գործադրում պրոբլեմային շարադրանքի, մասնակի որոնողական կամ էվրիստիկական, հետազոտական մեթոդներ, ինքնուրույնաբար ձևակերպում իրենց մտահանգումներն ու եզրահանգումները, հասնում վերջնական նպատակի:

Պրոբլեմային ուսուցման դասավանդման շրջանակներում ուսուցչի դերը իրական խնդիրներ առաջադրելն է, աշակերտի հետազոտությանն աջակցելը և նրա ուսումնասիրությունը քաջալերելը: Պրոբլեմային ուսուցման մեթոդի մոդելը հայտնի է նաև այլ անվանումներով, օրինակ Նախագծի վրա հիմնված դասավանդում, իսկական ուսումնառության կամ խարսխված ուսումնառություն:

Պրոբլեմային ուսուցման գերագույն նպատակը սովորողների տրամաբանական մտածողության և ստեղծագործական գործունեության զարգացումն է, որը կարելի է իրականացնել պրոբլեմային խնդիրներ լուծելու, պրոբլեմային իրավիճակներ հաղթահարելու միջոցով:

Պրոբլեմային ուսուցման էությունը պրոբլեմային իրավիճակի ստեղծումն է, որն արթնացնում ու ակտիվացնում է սովորողների մտածական գործունեությունը:

Պրոբլեմային դասավանդման մտավոր ակունքները սկիզբ են առել Ջոն Դյուլիի աշխատություններից: Դյուլիի այն միտքը, որ դպրոցները պետք է լինեն կյանքի իրական խնդիրների լուծումներ փնտրող լաբորատորիաներ, պրոբլեմային դասավանդման փիլիսոփայական հիմնաքարն է: Պրոբլեմային ուսուցման ժամանակակից մոդելը հենված է կառուցողականության հայեցակարգի վրա, որի մշակման գործում մեծ ներդրում ունեն եվրոպացի հոգեբաններ Ժան Պիաժեն և Լև Վիգոտսկին:

Պիաժեն գտնում է, որ օրինակել մանկավարժությունը երեխային պետք է ներգրավի այնպիսի իրավիճակում, որտեղ նա, բառիս ամենալայն իմաստով, ինքնուրույն փորձեր, կանխագծումներով եզրահանգումներ կատարի, հմտորեն բանեցնի առարականեր ու տարբերակի խորհրդանիշները, հարցումներ անի, ինքնուրույն պատասխաններ փնտրի, բացահայտի այլընտրանքային լուծման

տարբերակներ, իր դիտարկումների արդյունքը բաղդատի մյուսների արդյունքների հետ:

Ըստ Վիգոտսկու սովորողներն ունեն զարգացման երկու տարբեր աստիճաններ՝ զարգացման իրական աստիճան և հնարավոր զարգացման աստիճան: Իրական ու հնարավոր զարգացման աստիճանների միջև ընկած գոտին Վիգոտսկին անվանել է մոտավոր զարգացման գոտի: Ռուս հոգեբան Լև Վիգոտսկին ևս, ինչպես Պիաժեն հավատացած էր, որ մոտավոր կարողությունները (ինտելեկտը) զարգանում են, երբ անհատը հայտնվում է նոր և շփոթեցնող իրավիճակներում և ճգնում է հարթել փորձի հակասությունները: Ըմբռնելու համար անհատը նոր գիտելիքը շաղկապում է հնին և նոր իմաստ կերտում:

Ի ամփոփում վերոնշյալի՝ պրոբլեմային ուսուցման դեպքում ուսուցիչը քաջալերում է աշակերտի ակտիվ մասնակցությունը, աշակերտներին մղում է իր գիտելիքների պաշարի ինքնուրույն հայտնաբերմանը կամ կերտմանը: Աշակերտներին աշխարհի մասին գաղափարներ կամ տեսություններ մատուցելու փոխարեն, ինչն անում է ուղղակի դասավանդման մոդելով առաջնորդվող ուսուցիչը, պրոբլեմային ուսուցման դեպքում նա հարցադրման կամ պրոբլեմային ուսումնառության մոտեցումների կիրառման միջոցով աշակերտներին հնարավորություն է տալիս ինքնուրույն կառուցել սեփական գաղափարներն ու տեսությունները:

Պրոբլեմային ուսուցման հիմնական հասկացությունները

Պրոբլեմային ուսուցման հիմնական հասկացություններից են՝ ուսումնական պրոբլեմը (կամ ուղղակի պրոբլեմային խնդիրը), պրոբլեմային հարցը և պրոբլեմային իրավիճակը:

Ուսուցման գործընթացում պրոբլեմային խնդիրը իրագործում է որոնելի անհայտի բացահայտման ֆունկցիա: Սովորական խնդիրը և պրոբլեմային խնդիրը տարբեր հասկացություններ են: Պրոբլեմային խնդիրը ներառում է ենթապրոբլեմներ, պրոբլեմային հարցեր, առաջացնում շղթայական իրավիճակներ: Մինչդեռ սովորական խնդիրը զուրկ է այդպիսի հատկություններից:

Պրոբլեմային խնդիրը որոնվող պրոբլեմների և պրոբլեմային հարցերի համակցություն է, դրանց ամբողջականությունը կամ միագումարությունը, որ առաջացնում է պրոբլեմային իրավիճակներ:

Պրոբլեմային է կոչվում այն հարցը, որն առաջացնում է ճանաչողական դժվարություն:

Պրոբլեմային իրավիճակը պրոբլեմային ուսուցման կենտրոնական օղակն է: Այն աշակերտների համար ստեղծված հոգեկան լարված պահն է, որը լի է հակասություններով: Երբ աշակերտին առաջադրվում է պրոբլեմային խնդիր, նա առաջին հերթին մտածում է գտնել գործողության նոր եղանակներ, համախմբում է իր ունեցած գիտելիքները, կարողությունները, դատում է, տրամաբանում, առաջադրում վարկածներ և այլն: Այս ամենը նրան հարկադրում է ստեղծված պրոբլեմային իրավիճակը: Ուստի իզուր չէր Ս. Լ. Ռուբինշտեյնն ասում, որ մտածողության սկիզբը պրոբլեմային իրավիճակի ծագումն է:

Պրոբլեմային ուսուցման հատուկ գծեր

Խթանող հարց կամ խնդիր.

Պրոբլեմային ուսուցումը ուսումնական գործընթացը կազմակերպում է հասարակությանը հուզող և աշակերտների համար անձնապես իմաստալից հարցերի և խնդիրների շուրջ: Դրանք արտացոլվում են իրական կյանքի այնպիսի իրավիճակներ, որոնք պարզ պատասխանով չեն լուծվում, այլև կան հանգուցալուծման մրցակցող տարբերակներ:

Միջառարկայական կենտրոնացում.

Չնայած պրոբլեմային դասը կարող է կենտրոնացած լինել որոշակի առարկայի շրջանակներում, հետազոտվող իրական խնդիրն ընտրվում է հենց այն պատճառով, որ դրա հանգուցալուծման համար աշակերտը ստիպված լինի խորասուզվել բազմաթիվ առարկաների ոլորտներում:

Իրական հետազոտություն.

Պրոբլեմային ուսուցումը աշակերտից պահանջում է հետամուտ լինել իրական խնդիրների, իրական լուծումների հայտնաբերմանը՝ նպատակաուղղված իրական հետազոտության: Նրանք պետք է վերլուծեն և սահմանեն խնդիրը, մշակեն վարկածներ և կանխատեսումներ անեն, տեղեկություններ հավաքեն և քննարկեն, անհրաժեշտության դեպքում փորձեր կատարեն, հետևություններ ու եզրահանգումներ անեն:

Պրոբլեմային ուսուցման ֆունկցիաները

Պրոբլեմային ուսուցումը կատարում է զարգացնող և դաստիարակչական ֆունկցիաներ:

Զարգացնող ֆունկցիաներ: *Զարգացնող ֆունկցիաները* բազմազան են: Այսպես, օրինակ, մոդելավորվում է աշակերտների մտածողությունը, բարձրացնում նրա արդյունավետությունը: Ուսումնական առարկաների տրամաբանությունը մոտեցնում է գիտությունների տրամաբանությանը, իսկ ուսուցման տրամաբանությունը՝ ճանաչողական տրամաբանությանը: Կազմակերպում է սովորողների խմբային մտավոր աշխատանքը, ապահովում է նրանց մտածողության դիալեկտիկական զարգացումը, իրացնում է գիտելիքների փոխանցումը նոր իրավիճակներում:

Դաստիարակչական ֆունկցիաներ: Պրոբլեմային ուսուցումը ունի հատուկ դաստիարակչական ֆունկցիաներ: Դրանցից են՝ սովորողների ստեղծագործական հմտությունների դաստիարակումը, ձեռքբերած գիտելիքների ստեղծագործաբար օգտագործումը, ստեղծագործական փորձի կուտակումը և այլն: Պրոբլեմային ուսուցումն օգնում է աշակերտին դառնալ անկախ և ինքնուրույն սովորողներ:

Պրոբլեմային ուսուցման մակարդակները

Ժամանակակից դիդակտիկայում գործադրվում են պրոբլեմային ուսուցման երեք մակարդակներ:

Առաջին մակարդակի դեպքում ուսուցիչն առաջադրում է պրոբլեմը, ձևակերպում է այն և աշակերտներին ուղղում դեպի լուծման ուղիների ինքնուրույն որոնումները:

Երկրորդ մակարդակը առաջինից տարբերվում է նրանով, որ աշակերտի մեջ դաստիարակվում է պրոբլեմը ինքնուրույնաբար ձևակերպելու և լուծելու ընդունակություն, իսկ ուսուցիչը միայն նշում է պրոբլեմը:

Երրորդ մակարդակում ուսուցիչը նույնիսկ չի նշում պրոբլեմը: Աշակերտը այն պետք է տեսնի տեքստում ինքնուրույնաբար, ձևակերպի և հետագոտի նրա լուծման հնարավորությունները և եղանակները: «Այս ամենի արդյունքը լինում է այն,- գրում է հոգեբան Վ. Ա. Կրուտեցկին,- որ աշակերտի մեջ դաստիարակվում է պրոբլեմը ինքնուրույնաբար տեսնելու, պրոբլեմային իրավիճակն ինքնուրույնաբար վերլուծելու և ինքնուրույնաբար ճիշտ պատասխան տալու ընդունակություն»: Այսպիսով, երրորդ մակարդակում աշակերտի գործունեությունը լրիվ ինքնուրույն է:

ԳԼՈՒԽ 2 . Պրոբլեմային դասերի պլանավորումը

Նպատակները. Վերևում բացատրվել է, որ պրոբլեմային ուսուցումը հետապնդում է այնպիսի նպատակներ, ինչպիսին են՝ աշակերտներին օգնել զարգացնելու իրենց մտավոր և հետազոտական հմտությունները, դառնալու ինքնուրույն սովորողներ: Պրոբլեմային դասավանդման մոդելի հիման վրա կառուցված որոշ դասեր կարող են այս բոլոր նպատակները համատեղել: Բայց և այնպես, առավել իրատեսական է, որ ուսուցիչը որոշակի դասաշար նպատակաուղղի վերոնշյալներից մեկ-երկուսին: Պրոբլեմային ուսուցման մոդելով առաջնորդվող ուսուցիչները գործուն մասնակցություն են ունենում աշակերտների հետազոտության խնդիր ընտրելու հարցում, քանի որ սա աշակերտներին ավելի է ոգևորում:

Օրինակելի իրավիճակն առնվազն պետք է բավարարի հետևյալ հինգ չափանիշների.

- ✓ Պետք է լինի իրական: Սա նշանակում է, որ խնդիրը պետք է խարսխված լինի ոչ թե գիտության տվյալ ճյուղի սկզբունքներին, այլ աշակերտի իրական կենսափորձին:
- ✓ Խնդիրը պետք է որոշ չափով ոչ հստակ ձևակերպում ունենա, որպեսզի իր խորհրդավորությամբ ու խճճվածությամբ գրավի աշակերտին:
- ✓ Խնդիրը պետք է իմաստալից լինի և համապատասխանի աշակերտների մտավոր զարգացման ակարդակին:
- ✓ Խնդիրը պետք է բավարար չափով ընդգրկուն լինի, որպեսզի ուսուցիչը հնարավորություն ունենա իրագործել իր ուսուցողական նպատակը:
- ✓ Ցանկալի է, որ օրինակելի խնդրի լուծումը խմբային աշխատանք ներառի: Խնդրի ընտրությունը կատարելիս ուսուցիչը պետք է հաշվի առնի հետևյալ նկատառումները.
  - ✓ Արդյո՞ք այդ իրավիճակը հետաքրքիր կլինի աշակերտների տվյալ խմբի համար:
  - ✓ Այս խնդրի հետազոտումն իրագործելի՞ է, և արդյո՞ք հատկացված ժամանակ նյութատեխնիկական առկա պաշարներն արդյունավետ հետազոտություն վարելու հնարավորություն են ընձեռում:

«Ես և շրջակա աշխարհը» դասընթաց

«Ես և շրջակա աշխարհը» առարկայի նպատակն է՝ սովորողների մեջ ձևավորել շրջապատի նկատմամբ ուշադիր լինելու, հետազոտելու, խնամելու, պահպանելու, բարեկարգելու կարողությունները, նպաստել հաղորդակցվելու, համագործակցելու, շրջապատող մարդկանց նկատմամբ հարգալից լինելու կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը:

«Ես և շրջակա աշխարհը» առարկան սերտորեն կապված է «Իմացումի հրճվանք» ծրագրով նախատեսված մյուս առարկաների հետ:

«Ես և շրջակա աշխարհը» ինտեգրված առարկայի դասավանդման գործընթացում պրոբլեմային իրավիճակներ կարելի է ստեղծել արդեն ձեռք բերված գիտելիքների վերլուծության և համադրման միջոցով՝ առաջադրելով պրոբլեմային հարցեր, կիրառելով որոնողական, հետազոտական հնարներ: Այս պարագայում կարևորվում է ոչ թե պատրաստի գիտելիքների հաղորդումը, այլև դրանք առաջարկվում են որպես պրոբլեմ, որի լուծմանը ընդգրկվում են սովորողները: Ուսուցման այս տեխնոլոգիայի կիրառման արդյունքում սովորողները ստանում են գիտական գիտելիքներ, ձևավորում են համապատասխան կարողություններ ու հմտություններ, զարգացնում են ճանաչողական ակտիվությունը, հետաքրքրասիրությունը, ստեղծագործական մտածողությունը և այլ արժեքավոր անձնային որակներ: «Ես և շրջակա աշխարհը» դասընթացի շրջանակներում ուսուցիչը կարող է ստեղծել պրոբլեմային իրավիճակ՝ նախքան ուսումնական նյութ հաղորդելը: Ուսուցիչը առաջարկում է սովորողներին պրոբլեմային հարց, որի օգնությամբ խթանում է կրտսեր դպրոցականների հետաքրքրասիրությունը, նրանց մղում որոնողական գործողության, տալիս հնարավորություն ինքնուրույն լուծելու: Ներկայացնենք դաս, որտեղ ուսուցիչը կարող է առաջարկել որևէ պրոբլեմային իրավիճակ:

Օրինակ՝ 2-րդ դասարանի դասագրքում կա մի դաս, որտեղ ներկայացված է Զասմիկի մեկ օրը: Մենք նաև երեխաներին պետք է բացատրենք, թե նրանք ինչպես պետք է իրենց պահեն տարբեր իրավիճակներում (տրանսպորտում, փողոցում, գրադարանում և այլն): Այստեղ կարող ենք առաջադրել հարց.

- ✓ Ինչպե՞ս կվարվեք, եթե տրանսպորտ բարձրանա մի տարեց մարդ, և տեղ չլինի նստելու:
- ✓ Ինչպե՞ս կարձագանքեք, եթե ձեր բակի երեխաներից մեկն իր կոնֆետի թուղթը նետի փողոցում:

Պրոբլեմային ուսուցման տեխնոլոգիայի կիրառումը «Ես և շրջակա աշխարհը» դասընթացի շրջանակներում նպաստում է կրտսեր դպրոցականների մտավոր զարգացմանը, ակտիվացնում է ուսուցման գործընթացը, ձևավորում հետաքրքրություն ուսումնասիրվող նյութի նկատմամբ:

Եզրակացություն

Ինչպես նկատեցինք՝ պրոբլեմային իրավիճակների ստեղծումը մեծապես կախված է ուսուցչից: Հենց նրա օգնությամբ է երեխան կարողանում կողմնորոշվել այդպիսի բարդ իրավիճակներում: Պատրաստի մտքերը, գաղափարները աշակերտներին վարժեցնում են մեխանիկական, միօրինակ մտածողության, որն արդյունավետ չէ: Միտքը պետք է մի դատողությունից բխեցնի մի այլ դատողություն և հանգի տրամաբանական եզրակացության: Այս տեսակետից սեփական մտահանգումները դատողության և ինքնուրույն եզրակացության լայն հնարավորություն են տալիս:

Պրոբլեմային ուսուցման տեխնոլոգիաների կիրառումը սովորողներին հնարավորություն է ընձեռում .

1.Նախկինում ստացած գիտելիքներն ու կարողություններն ինքնուրույն կիրառելու նոր իրադրության մեջ:

2. Ծանոթ ու անծանոթ իրավիճակներում կողմնորոշվելու, պրոբլեմներ տեսնելու, կանխատեսումներ անելու, առաջադրելու և ձևակերպելու վարկածներ:

3. Տեսնելու ծանոթ օբյեկտի, երևույթի, իրադրության նոր ֆունկցիաները և առանձնացնելու կառուցվածքային ֆունկցիոնալ բաղադրիչները:

4. Ձևավորելու և զարգացնելու կարողություններ պրոբլեմները ինքնուրույն լուծելու, այլընտրանքային տարբերակներ ու եղանակներ որոնելու, նորը հայտնաբերելու գործընթացում:

5. Չարգացնելու ճանաչողական, հաղորդակցական, ստեղծագործական, համագործակցային կարողություններն ու հմտությունները: Այդ թվում երևույթներն ու փաստերը վերլուծելու, համեմատելու, համադրելու և այլ մտածական գործողություններ:

6. Բարձրացնելու հետաքրքրությունը առարկայի նկատմամբ, օգտագործելու միջառարկայական կապերի հնարավորությունները:

7. Բարձրացնելու առաջադիմությունն ու գիտելիքների որակը:

Գրականության ցանկ

Նախաշավիղ 2009

Նախաշավիղ 2011

Ամիրջանյան <<Պրոբլեմային և սուցում>>

<https://chairoflogicphiloscult.files.wordpress.com/2013/03/dasaxosutjan-text2.pdf>

<<Ես և շրջակա աշխարհը>> դասընթացի դասագիրքը